

Monika KALIN GOLOB, Boštjan UDOVIČ*

IN MEMORIAM TOMO KOROŠEC (1938–2022)

Avtor fotografije: Primož Hrvacki

... A rek se je treba dotikati. Dotikati z rokami, z vsem telesom. Kdor se jih
dotika se lahko z njimi pogovarja in šele takrat jih lahko razume.
Dotikati se jih je treba. Kot ljudi. Kot vsega v tem stvarstvu: zemlje, dreves,
vetra, metuljev in ptic, skalnih sten in cvetic. /.../
Samo dotikati se je treba teh rek,
dotikati,
dotikati.
Pogovarjati se z njimi, jih poslušati in razumeti.
Narediti, da bodo reke kot nekdaj tekle –
skozi človeška srca.

Tomo Korošec, Rekam¹

Zaslužni profesor Univerze v Ljubljani dr. Tomo Korošec bi letos julija praznoval 85. rojstni dan. Naš namen in poziv spomladi 2022 sta bila namenjena počastitvi tega jubileja s priložnostno *jeziku v družbi* posvečeno tematsko številko *Teorije in prakse*. A kot pravijo: *Človek obrača, Bog obrne*. In tudi naš namen, četudi plemenit in idealističen, kot neke vrste *Liber amicorum*, ni bil več mogoč. 28. maja 2022 je Tomo Korošec odšel s svojimi rekami in v naših srcih pustil številne reminiscence. Slovenskemu jezikoslovju in tudi

* *Gostujoča urednika*: Dr. Monika Kalin Golob, redna profesorica, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, Slovenija; Dr. Boštjan Udovič, izredni profesor, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, Slovenija.

¹ Objavljeno v *Ribičja ta naša* (izbral, uredil in ilustriral Tomo Korošec). Ljubljana: Ribiška zveza, 1992: 90–97.

družboslovju – konec koncev je svoje profesorsko in raziskovalno domovanje našel na Fakulteti za družbene vede, kjer je bil eden od pomembnih gradnikov ne samo novinarstva in obramboslovja, ampak tudi tržnega komuniciranja – je zapustil svoja dela, razprave in premisleke.

Tematski sklop je po usodi zato predvsem spominski. Prinaša šest članikov, ki se tako ali drugače dotikajo Koroščevih raziskovalnih tem: bodisi z umeščanjem njegovega dela v kontekst (slovenskega) jezikoslovja in – širše – družboslovja bodisi z navezovanjem nanj.

Monika Kalin Golob v članku *O stilistiki in njenem pomenu: jezikoslovna disciplina v družbi 21. stoletja* analizira stanje (jezikoslovne) stilistike, opisuje razvoj te discipline in na podlagi zapisov v Cobissu orisuje slovensko raziskovanje stilističnih tem. To je posebej intenzivno od 60. let 20. stoletja: pomemben del raziskovanja je povezan z raziskavami Toma Korošca, ki je s teoretsko stilistiko postavil temelje medijske lingvistike v Sloveniji. Avtorica razčlenjuje njegov prispevek k stilistiki slovenskega poročevalstva v njegovem istoimenskem temeljnem delu in kasnejši obravnavi razžalitev v medijih ter stilistiki oglaševalnih besedil.

O medijskih temah razmišlja tudi **Erika Kržišnik**, ki v članku *Nekaj stalnih, nekaj nevarnih in nekaj težavnih lastnosti rabe frazeologije v medijskih besedilih* analizira izbrana besedila o slovenskih predsedniških volitvah treh revij in treh spletnih portalov. Navezuje se na Koroščevo raziskavo o obnovitvah (sama uporablja novejši uveljavljeni izraz *prenovitve*) v časopisnih naslovih, ki so še danes učinkovito stilno sredstvo ne le časopisnih, ampak tudi spletnih naslovov, saj gradijo na pridobivanju bralstva z asociacijo na znani rek, rečenico, torej kliše, ali znane naslove literarnih in filmskih del, v zadnjih letih pa tudi slogane, torej vzorec. Analiza Erike Kržišnik ne zadeva le naslovja, ampak izbrana besedila v celoti, opisuje skupne lastnosti frazemov, njihove žanrske umestitve in jih zanimivo povezuje tudi s tezo, da razkrivajo temperament govorca ali pisca; lahko pa tudi neznanje, ko odstopajo od ustaljenosti frazemskih enot.

Aktualna je aplikacija in nadgradnja Koroščeve razprave o intervjujskih nagovorih, ki jo izpelje **Tina Lengar Verovnik** v članku *Vprašalni nagovori in druge besedilotvorne strategije v intervjujih na radiu in v podkastu: sredstvo žanra ali znak konverzacionalizacije?* Tipologijo 10 vrst intervjujskih nagovorov, ki jo je razvil Tomo Korošec konec 80. let in nadgradil konec 90., aplicira na štiri oddaje z radijskimi intervjuji in štiri podkaste z istimi gosti. S primerjavo obeh besedilnih vrst ugotavlja posebnosti podkastov, ki se kot novejši medijski žanr približujejo značilnostim zasebnih dvogovorov, saj način njihovega sprejemanja (slušalke, zasebni prostor, načrtno namenjen čas in pozornost za poslušanje) omogoča večjo koncentracijo in aktivnost poslušalca, zato lahko prestopa strukturiranost intervjujev, in kot ugotavlja avtorica, »prestopa v forme, značilne za zasebne dvosmerne dvogovore«.

O terminologiji, ki je poleg medijskih besedil štiri desetletja raziskovana teoretsko in praktično zaposlovala Toma Korošca, piše **Boštjan Udovič**. Razmišljanje in analize jezika diplomacije povezuje s spomini na terminološke razprave s Tomom Koroščem, ki je teoretske koncepte onomaziologije prenašal na številne discipline, pri katerih je sodeloval kot lektor, jezikovni svetovalec ali avtor sistematične terminologije. V Udovičevem članku »*Le vstani, vbôrni národ moj, do dánes v prah teptán*«: o nastajanju diplomatske terminologije na Slovenskem in njenih zagonetkah tako prek zgledov tvorjenja diplomatskih terminov opazujemo miselne postavke, ki so Toma Korošca vodile do tvorjenja poimenovanj ne le v diplomaciji, ampak terminologiji nasploh.

V pregledu Koroščevega razpravljanja o tem, kako uslovariti zahtevno in težko ulovljivo besedno vrsto, **Andreja Žele** vstopa na področje Koroščeve slovnične misli, ki jo je najti v njegovih razpravah bodisi sporadično, celo opombno, ali kar samostojno. Koroščeve skladenjske razprave ob predavanjih za vejico žal – kljub obljubi – nikoli niso učakale samostojne monografske razprave, a njegov učbenik slovenskega jezika, razmisleki o besedotvornih vprašanjih in razreševanje stilističnih dilem vsebujejo številne slovnične teme. V članku *Členki: slovarski prikaz njihove pragmatične moči oz. sobesedilne vloge* Andreja Žele prikazuje, kako so Koroščevi razmisleki prispevali k rešitvam za nadaljnjo slovaropisno obravnavo členkov za novi razlagalni slovar slovenskega knjižnega jezika.

Sociolingvistične teme, vprašanje jezikovnega načrtovanja in jezikovne politike so Korošca zaposlovale kot dejavnega člana akademske skupnosti: kot mladenič je jezikovno znanje delil v jezikovnih kotičkih v reviji in na televiziji ter polemično opozarjal na zablude skrajnega jezikovnega purizma, sodeloval je v razpravah o jeziku visokega šolstva, poimenovalno prispeval k splošnemu besedišču in terminologiji ter se dejavno vključeval v razprave o statusu slovenščine kot uradnega jezika, ne le pri obravnavi vojaškega jezika.

Tematski sklop zaključuje **Tadeja Rozman** s prikazom, analizo in umestitvijo spletnega portala, ki daleč presega posamezne jezikovne dvome, ki pestijo uporabnike in uporabnice jezika v njihovi vsakdanji praksi. V članku *Odgovorno z jezikom – družbena vloga jezikovnopolitičnega portala* je na problem jezikovne politike opozorjeno z več vidikov: ob opisu nastajanja portala je opazno pomanjkanje stalnega financiranja tovrstnih projektov (številne rešitve, ki so nujne za življenje in ne životarjenje slovenščine v digitalni dobi, na obstojijo, saj gredo s koncem projekta v zamiranje in zastarane); primeri, ki jih prikazuje Tadeja Rozman, pa so še bolj povedni, namreč zmote pri razumevanju jezikovnih pravic in dolžnosti, ki kažejo na nestrpnost govork in govorcev glede priznavanja jezikovnih pravic neslovensko govorečih. Portal tako z nazorno in strpno razlago prispeva k bolj vključujoči slovenski družbi tudi na področju jezika.

Šest člankov, šest pogledov o tem, s čim vse se je v svojem raziskovalnem delu ukvarjal profesor Tomo Korošec. Seveda to ni konec, ampak je začetek raziskovanja in odkrivanja njegovega dela. Verjetno bomo šele skozi leta zares spoznali njegovo izjemno delo za razvoj jezikoslovja in družboslovja, pa tudi njegovo eruditstvo, ki ga je vedno znal spretno dozirati med tremi ljubeznimi: ljubeznijo do jezika, slikarstvom in svojim rožnim vrtom v hiši na Mirju. V časih, ko nas sistemi silijo k instantnim rešitvam in se od vseh raziskovalcev terja standardiziranje raziskovalnega in pedagoškega dela, je prav sposobnost uporabe več talentov, ki jih ima vsak od nas, klic k temu, da svoje delo in rešitve preišljamo in osmišljamo. Tudi s potočki in rekami, ki naj ne tečejo mimo nas, ampak z nami in ob nas.

Seveda so jeziko(slo)vne reke tisto, kar nas determinira že od rojstva. Danes, ko človeka vse bolj nadomešča tehnologija, ki algoritemsko uporablja jezik za pisanje vseh mogočih besedil, se sprašujemo, kakšne bodo naše »nove meje« in kakšni naši »novi izzivi«. Ne samo jezikovni in družbeni, ampak predvsem človeški. Medosebni. Vprašanj je seveda več kot odgovorov, a dokler ostajamo človeku človek, dokler čutimo in živimo drug z drugim (in ne drug mimo drugega), imamo prednost pred stroji. Ker z vsakim dihom tudi mislimo in ustvarjamo nov (slovenski) jezik. Kot je to počel cenjeni profesor Tomo Korošec.